

Forfatter: Søren Baggesen

Titel: Forfatterportræt af Steen Steensen Blicher

Citation: "Steen Steensen Blicher", i *Steen Steensen Blicher*. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-authors-blicher-p-root.pdf> (tilgået 13. maj 2021)

Steen Steensen Blicher

Indhold

- [Litteraturhistorisk placering](#)
- [Biografi](#)
- [Forfatterskabet](#)
- [Ry og eftermæle](#)
- [Bibliografi](#)
- [Om forfatteren til dette forfatterportræt](#)

Litteraturhistorisk placering

Det 19. århundredes første halvdel er perioden for prosagennembruddet i den danske litteratur, det vil sige at det er i den periode roman og novelle begynder at få højstatus i den litterære bevidsthed og i øvrigt begynder at blive dominerende i det litterære billede. Gennembruddets store navne er H.C. Andersen, Søren Kierkegaard og Steen Steensen Blicher. Af dem kom Blicher først. Allerede i 1824 fik han sin første store novelle, "Brudstykker af en Landsbydegns Dagbog", trykt i den århusianske bogtrykker A.F. Elmquists tidsskrift *Læsefrugter, samlede paa Literaturens Mark*.

Læsefrugter var sin tids mest succesrige eksempel på en type af publikationer der var en vigtig grobund for prosagennembruddet. Dets formål var at bringe underholdende læsestof for et publikum der var bredere end dannelseskulturens elite, det vil sige for dens baggrund i borgerskabet og de akademiske lag. Til hvert nummer hørte et par digte og enkelte anekdoter fra historie og nutid, Napoleon fik mange ord med på vejen. Men hovedparten af siderne fyldte Elmquist med noveller oversat fra tyske publikationer af samme karakter. Enkelte fortællinger af tidens store tyske navne dukkede op, men Elmquist var ikke den der diskriminerede som redaktør, og indholdet var blandet gods af dyds-sentimentale historier, biedermeier-genrebillede, kriminalhistorier og rædselsromantik.

Det var Blicher udmærket klar over, og han var indstillet på at levere varen. Han var begyndt hos Elmquist med enkelte digte, men først og fremmest af interesse for honoraret, og Elmquist betalte pr. ark så noveller gav meget mere. Der er da heller ikke grund til at skjule at en hel del af Blichers noveller er dårlige, men først og fremmest for at fremhæve at de gode af dem er gode Læsefrugtnoveller. Også i de allerbedste Blichernoveller er der ulykkelig kærlighed, pikante erotiske situationer, bortførelser, mord og selvmord.

Når de bedste af hans bidrag formår at bruge genrens effekter i fortællinger af den største kunstneriske lødighed, skyldes det naturligvis først og fremmest hans geni. Men det er også en del af forklaringen at han havde en helt anden tradition at trække på. Blicher var en af de få digtere i sin generation som læste engelsk uden besvær, og han var dybt fortrolig med det 18. århundredes engelske romantradition, han alluderer ofte til Samuel Richardson (1689-1761) og Tobias Smollett (1721-1771), han har sandsynligvis læst Henry Fielding (1707-1754), selv om der ikke er direkte spor efter ham i forfatterskabet, han læste og elskede Laurence Sternes *Tristram Shandy* (1760-1767), han oversatte Oliver Goldsmiths *The Vicar of Wakefield* (1766), og traditionens romantiske bærer Walter Scott (1771-1832) satte han umådelig højt. Hvad han lærte af dem var dybest set at tage den realistiske fiktion alvorligt som fiktion: en historie fyldt med usandsynligheder bliver en sand historie, hvis den giver usandsynlighederne sandsynlighedens præg; og hvis forfatteren vil opnå det, skal han tage i agt at det vigtige ikke er hvad historien fortæller, men måden den bliver fortalt på. Blichers måde at håndtere novellernes fortællerproblemer på har mange forbilleder. Alligevel er den dybt original, og det er den der gør ham forbilledlig i den danske tradition der var under udvikling.

Den engelske indflydelse gør sig også gældende i Blichers lyrik. Hans første poetiske indsats var Ossian-oversættelsen fra 1807. Den høstede han megen anerkendelse for, men den betød ikke noget nybrud i dansk poesi, allerede Ewald havde kendt Ossian (i tysk oversættelse) og var begejstret. Ossian-indflydelsen er nok den dybeste i Blichers egen digtning, hans lyriske digtning er i sin vorden udelukkende efterklange efter Ossian, og det er først da han for alvor tilegner sig disse digtes særlige elegiske tone som sin egen, at han bliver en god lyriker. Det sker for alvor sent i hans liv, efter at han har indarbejdet tonen også som tone i de store noveller.

Igen peger sporene tilbage mod det 18. århundrede. Blicher beundrede de store digtere af sin egen generation, Oehlenschläger, Grundtvig, Ingemann. Men han kom aldrig selv med i det romantiske gennembrud, dets to hovedtanker - den naturfilosofiske panenteisme og det borgerklassiske dannelsesideal efter Goethe og Schiller - lå ham uendeligt fjernt. Blicher følte sig miskendt af sin samtid. Det var han egentlig ikke, hans bedste lyrik blev agtet højt og hans noveller vandt stor yndest. Men han var fremmed i og for sin samtid, en usamtidig hvis forfatterskab (og hele virke i øvrigt) peger tilbage mod det 18. århundredes fornuft og følsomhed og frem mod den realisme, som kom til at præge hans århundredes anden halvdel.

Biografi

- [Den jyske barndom](#)
- [Studieår](#)
- [Adjunkt i Randers og forpagter i Randlev](#)
- [Præst i Thorning og Spentrup](#)
- [30ernes optur](#)
- [40ernes nedtur](#)

Den jyske barndom

Steen Steensen Blicher blev født d. 11. oktober 1782 i Vium præstegård. Hans far, Niels Blicher, var af gammel jysk præsteslægt med rødder i bondestanden og selv sognepræst i Vium og Lysgaard. Hans mor, Christine M. Blicher, født Curtz, var niece af Steen de Steensen til Aunsbjerg, som var gift med en søster til kammerherre de Schinkel til Hald. Som den førstefødte fik drengen navn efter moderens morbror, der havde skaffet faderen kaldet. Hans navne fortæller således om hans dobbelte barndomsmiljø: præstegården i de fattige hedesogne og egnens store herregårde.

Blichers mor var svagelig og tungsindig, og som årene gik formørkedes hendes sind mere og mere. Derfor blev det faderen der kom til at tage sig af drengen og hans opdragelse, og de to blev meget tæt knyttet til hinanden. Niels Blicher repræsenterede det bedste i det 18. århundredes præstetradition. Han var sine sognebørn en god præst, tog sig af deres åndelige velbefindende, men i rationalismens ånd lige så meget af det timelige. Han færdedes meget i sine sogne og hjalp med råd og dåd i det daglige liv, interesserede sig for landbrugets trivsel og håndarbejdets fremme, og forfattede en af de bedste og mest læsbare af tidens egnsskildringer: *Topographie over Vium Præstekald* 1795. Sønnen fulgte ham fra barnsben af og fik et godt indblik i almuens liv.

Niels Blicher var også velset på herregårdene. Ikke bare fordi han var gift med en Curtz, men også for sine egne egenskabers skyld. Han var dannet og musikalsk og havde levemåde. Så drengen færdedes også blandt overklassen på landet. Især kom han meget hos onkelen på Hald, tanten kaldte han ligefrem for "Bedstemor". Her fik han indblik i herregårdslivet, færdedes klædt som kavalier på de bonede gulve, var med på jagter og blev bekendt med skytten og andet tyende.

Men han fik også boglig lærdom. Hans far holdt af den klassiske litteratur, Ovid (43 f.Kr.-18 e.Kr.) var hans yndlingsdigter, og han fulgte, så godt som det var muligt i det afsides sogn, med i tidens åndelige strømninger og litteratur. Alt det indgik også i sønnens opdragelse, der hele tiden havde for øje at han skulle følge slægtens skik og blive præst.

Familien forlod egnen, men ikke miljøerne, da Niels Blicher i 1795 fik det langt bedre kald i Randlev og Bjergager nær Horsens. For Steen kom miljøskiftet året efter da han kom på latinskole i Randers, hvor han kom til at bo hos en handlende. Skolen med dens terperi brød han sig ikke meget om, men han passede den ordentligt, og nogle af lærerne gjorde stort indtryk på ham som personligheder.

Så Blicher har ikke læst sig til de miljøer han henlagde sine noveller til. Dem havde han med sig fra sin barndom.

Studieår

I efteråret 1799 var skolegangen slut og Blicher aflagde artium med udmærkelse ved Københavns Universitet og begyndte på studierne. Dem passede han flittigt, men han begravede sig ikke i bøgerne. Han blev optaget i "Det borgerlige Selskab" og tog ivrigt del i dets aktiviteter: teateropførelser, pølsegilder og baller. Det var det småborgerlige København han opsøgte og fik del i. Derimod har han, så vidt kilderne kan læses, end ikke forsøgt at få indpas i de egentlig intellektuelle og litterære kredse i hovedstaden. Og det romantiske gennembrud med Steffens' forelæsninger og Oehlenschlägers *Digte* 1803 passerede ham ubemærket forbi, for da var han slet ikke i København.

Han blev syg hen på vinteren 1801 og var døden nær, men fik sig selv bragt på fode ved motion og sund kost. Da han var nogenlunde rask søgte han for helbredets skyld en stilling som huslærer på herregården "Holgershaab" på Falster. Hans elev var sønnen på gården, Lauritz Foss, som siden mindedes ham med stor glæde.

Falster var en meget anderledes egn end det Jylland han kom fra, men miljøerne var som dem han kendte. Hans stilling på herregården var i princippet underordnet, men hans baggrund og arbejdets art gjorde at han hurtigt gled ind i herskabets dagligdag og han kunne gøre sig i selskabet. Dertil kom at der også på den egn sad en Blicher som sognepræst, så den side af opvæksten kunne fortsætte her.

Af afgørende betydning blev imidlertid at årene på "Holgershaab" blev den egentlige afslutning på hans opdragelse. Her traf han nemlig landøkonomen Chr. Olufsen, og ham tog han dybt ved lære af. Hvis Niels Blicher var en ypperlig repræsentant for det bedste i det 18. århundredes rationalistiske præstestand, så repræsenterede Chr. Olufsen lige så ypperligt det bedste i den danske oplysnings intellektuelle elite. Hans fag var landøkonomien, men han var bredt orienteret i sin tids videnskab, havde fået en stor del af sin uddannelse i England og beherskede sproget, havde færdedes i de mest levende københavnske klubmiljøer i enevældens bedste reformperiode, var forfatter til den meget vittige komedie *Gulddaasen* (1793), ledede mens Blicher var på Falster forsøgslandbrug på de classenske godser og endte sin akademiske karriere som professor i København. Samtalerne med ham har været med til at forstærke Blichers forankring i det 18. århundredes åndsliv.

Og så introducerede Olufsen ham til Ossian. Blicher blev dybt grebet af denne digtning, og allerede på Falster begyndte han at lære sig engelsk. Da han vendte tilbage til København var hans store projekt at oversætte Ossian. Manuskriptet har ligget færdigt i 1807 da første bind udkom, for her annonceres det andet som på trapperne. Men englændernes overfald på København kom imellem, og anden del udkom først i 1809.

Som andre studenter i København lå Blicher vagt ved volden da bombardementet satte ind og vendte tilbage til sit logi for at opleve at huset var en rygende ruin og alt hvad han ejede gået til. Blicher tog hjem til faderen i Randlev, for universitetet lukkede, men året efter vendte han tilbage for at færdiggøre sine studier ved udgangen af 1809. Han aflagde den kateketiske prøve ved pastoralseminariet og holdt prøveprædiken i Regenskirken d. 3. januar 1810.

Adjunkt i Randers og forpagter i Randlev

Blicher følte på det tidspunkt ikke noget kald til at blive præst og søgte derfor stilling i skolevæsnet. I marts fik han ansættelse ved sin gamle skole, latinskolen i Randers. Embedet var rimeligt lønnet, og Blichers økonomiske omstændigheder blev endnu bedre da han i juni ægtede Ernestine Blicher (f. Berg), enke efter hans farbror Peder Daniel. Hun var hun blevet gift med som 15-årig, han var da 55. Hun nåede at føde ham en søn som hun bragte ind i det nye ægteskab, sammen med hans og sin egen arv, i alt 25000 rigsdaler, en meget anseelig sum.

De nygifte installerede sig standsmæssigt i Randers, og til en begyndelse følte adjunkten sig godt tilpas i embedet. Men han kom hurtigt på kant både med den terpepædagogik han forventedes at drive, og den disciplin som forlangtes af en embedsmand. Samtidig lod den digteriske inspiration vente på sig, selv om Blicher havde sine største ambitioner her.

Den ophobede utilfredshed med situationen fik ham til allerede i 1811 at søge sin afsked for at blive forpagter hos sin far i præstegården i Randlev. For hans intellektuelle udvikling syntes det at være en god idé.

Han kom i gang med digtningen og kunne i 1814 udgive sin første originale samling *Digte. Første Deel*. Den fulgtes i 1817 af en anden del med den selvstændige titel *Jyllandsrejse i sex Døgn. Udført og beskrevet af S.S. Blicher og S.S. Barber i Nibe*. Men hans rastløse virketrang viste sig også på andre felter.

Han havde klare forestillinger om den nødvendige modernisering af landbruget og kunne tilsyneladende realisere dem her, både i praksis og som medlem af "Randlev Selskab for gavnlig Virksomhed" som faderen havde stiftet. Han indførte vekseldrift på præstegårdsjorden med godt resultat, han skrev en artikel om "Faarefolding" (*UV IV*, s. 95) hvori han anbefalede en metode til mere rationel afgræsning af mager hedejord, og han ivrede for nøjsomhed og nationaldragter af hjemmevævet uld.

Hans første indsats i den store politik hører også til i disse år. Han kastede sig ind i "den litterære jødefejde" med to pjecer fra 1813: "Bør Jøderne taales i Staten" og "Bedømmelse over Skrivtet Moses og Jesus" (*UV IV*, s. 215 og 221). Begge afviser den tydeligt antisemitiske tendens i tiden som den afspejledes i skriftet *Moses og Jesus*, forfattet af Fr. Buchholtz og oversat og udgivet af Thomas Thaarup. Blichers synspunkter i striden bygger i meget høj grad på den religiøse tolerance som havde præget det 18. århundredes oplysning og på dens overbevisning om den oplyste borgers samfundsnytte, men de peger også frem mod hans senere politiske virke for et nationalt dansk demokrati.

Men materielt fik flytningen til Randlev fatale konsekvenser. For det første kunne man ikke dengang forlade et kongeligt embede uden at falde i kongelig unåde, så han stod dårligt da han nogle år efter blev tvunget til at søge kald.

For det andet var rigets finanser allerede i 1811 på vej ind i en krise som kom til at ruinere ham. Landbruget løb ind i en konjunkturedgang som først nåede bunden i 1824, og statsbankerotten i 1813 ødelagde parrets arvede formue.

Hertil kom at også hans ægteskab gik fallit i disse år. Ernestine blev ramt hårdt både af overflytningen og af den økonomiske nedtur. Hun havde været vant til og med god grund forventet at være midtpunktet i et velhavende selskabeligt liv i Randers, men muse havde hun ingen anlæg for at være og det var det Blicher mest forventede af hende. Dertil kom at præstegården var et sted uden munterhed, Blichers mor færdedes som en skygge i stuerne og faderen var en alvorsmand. Der er ingen grund til at tro at hun ikke passede sine pligter (hun led nærmest af rengøringsvanvid), men endnu mindre til at tro at hun fandt sin glæde ved det.

Præst i Thorning og Spentrup

Igen søgte Blicher sin udvej af situationen ved at flytte. Han bed i det sure æble og søgte præsteembede, og da hans indsats på det landøkonomiske område havde vakt kongelig anerkendelse blev han i 1819 benådet med det magre embede i Thorning.

Her var Blicher kommet hjem. Thorning ligger seks kilometer fra Vium og ti kilometer syd for Viborg midt i det der dengang var den jyske alhede og stadig er "Blicher-egnen". At det i mangt og meget har bekommet ham vel er også tydeligt. Her kunne han dyrke jagten og i det hele færdes alene på heden som "ossiansk" naturdyrker, men også som den nysgerrige og indforståede folkelivsforsker.

Han blev sine sognebørn en god præst. Han tog del i deres liv med oprigtig omsorg, og trods sin elendige økonomi trådte han også til med penge når det trængtes. Dertil prædikede han kort, men godt. Han kom også ret hurtigt i gang med sit landøkonomiske forfatterskab efter overflytningen. Og i det små med digtningen, "Til Glæden" og "Til Sorgen" stammer fra de første Thorning-år.

Samtidig følte han imidlertid stærkt sin isolation som digter. Han havde nogen forbindelse med B.S. Ingemann men ellers ikke med nogen kollega, og han var fuldstændig fremmed for den nye æstetiske formdyrkelse som dukkede op i tyverne under J.L. Heibergs førerskab. Denne isolation gjorde han to energiske forsøg på at bryde, begge på måder som peger tilbage på hans forudsætninger i det forgangne århundrede. Han fik ideen til at frembringe et poetisk modstykke til Ove Mallings patriotiske *Store og gode Handlinger af Danske, Norske og Holstenere* fra 1777. Meningen var at det skulle være et fællesværk sammen med Ingemann, Grundtvig og Oehlenschläger, og da *Bautastene* udkom i 1823 var der da også ni bidrag fra de tre af samlingens treogtyve. Men et fællesværk var det ikke, og Blicher fik ikke den attråede position af foretagendet. Det fik han heller ikke af tragedien *Johanna Gray* (uddrag i *UV III*, s. 221) med emne fra den engelske historie. Den blev indsendt til Det Kongelige Teater i 1824 og opført året efter, men faldt uden at have gjort indtryk på hverken publikum eller kritik. Heibergs hårde dom over den var med til at skærpe Blichers foragt for "Formskærerlavet".

Så Blicher opgav poesien, offentligt og udtrykkeligt med digtet "Farvel til min første Kjæreste!" (*UV III*, s. 291), der blev bragt i A.P. Ljunges tidsskrift *Harpen* i 1823 - under Blichers navn på hans udtrykkelige forlangende.

Det er i denne nulpunktssituation Blicher bliver den store grundlægger af den realistiske novelletradition i Danmark. Han havde skrevet et par småskitser med jysk motiv til A.F. Elmquists *Læsefrugter*, i 1824 kommer "Brudstykker af en Landsbydegns Dagbog" og i årene derefter hovedparten af de noveller som bærer hans ry.

Blicher blev ikke den store novellist af nød, men han var dybt i nød da han blev det. Han havde, som han skrev i et brev, "givet sig i Tjeneste" hos Elmquist og han skrev prosa for at få flest mulige trykark honoreret. Han havde også god brug for pengene, både hans gæld og hans børneflok voksede støt mens han var præst i Thorning.

Der kom en betydelig lettelse i hans økonomiske situation da han i 1825 fik det langt bedre kald i Spentrup ved Randers. Igen kunne han takke sin landøkonomiske indsats og sin aktive interesse for husfliden som vej til bedre indtjening i landbruget, ikke sit poetiske forfatterskab, for den kongelige nåde. Og mønstret fra de tidligere flytninger gentog sig. Blicher tog fat i sit nye kald med iver og optimisme, gav sig i kast med et beplantningsprojekt på præstegårdens udmark (det blev en fiasko) og ivrede (efterhånden med succes) for at hans nye sognebørn skulle dyrke og bearbejde hør som en del af bedriften. Desuden tog han kraftigt fat på at forbedre sognets skolevæsen, og arbejdede herunder målrettet både for indførelsen af 'den indbyrdes undervisning' som var tidens bud på en rationel pædagogik, og på at få indført idræt som en del af skolens hverdag.

Men mønstret gentog sig også på den måde at Blicher brugte mere end han tjente på sine mange initiativer. Så nok lettedes hans økonomiske situation, men god blev den ikke. Blandt andet derfor, men også for at få friere forhold som forfatter, opgav han engagementet med Elmquist for at gå sammen med Randers-bogtrykkeren J.M. Elmenhoff om at udgive en konkurrent til *Læsefrugter*. Tidsskriftet *Nordlys. Et Maanedskrivt* averteredes i 1826 og begyndte at udkomme i 1827. Blicher bidrog med originale arbejder og oversættelsen af Goldsmiths *Præsten i Wakefield*, mens præsten Ole Borch tog sig af oversættelserne af det

tyske novellestof.

Spekulationen slog fejl. Til at begynde med så det ganske vist lovende ud, ved første prænumeration meldte der sig 381 aftagere. Det var helt pænt, og det var også godt, at nok var der flest jyder blandt abonnenterne, men også en del fra øerne og fra København. Også de københavnske boghandlere Reitzel og Gyldendal aftog en del af oplaget, så Blicher fik en fod indenfor her. Men aftagerne faldt hurtigt fra og decembernummeret 1829 blev tidsskiftets sidste.

Hvad den ægteskabelige misere angår så kulminerede den i vinteren 1827-28. Da lod Blicher sig separere fra Ernestine som tog ophold i Randers. Separationen kom ikke til at vare mere end et halvt år, i juni 1828 kaldte Blicher hende tilbage til Spentrup og de levede sammen til hans dødsdag, men da grunden til separationen efter al sandsynlighed var at Blicher havde grebet hende i utroskab, var forholdet mellem dem endeligt ødelagt.

Endelig løb han i 1828 ind i en batalje med den vågnende københavnske liberalisme. Det år udgav han pjecen "Danmarks nærværende Tilstand" (UV IV s. 275). Den er nok et udtryk for hans grundlæggende tiltro til Danmarks folk og nation, men først og fremmest er den et skønmaleri uden lige og helt uden hold i virkeligheden af al den velsignelse som Frederik VI's vise styre havde bragt landet. Den blev velfortjent og uden skånsel imødegået af nationaløkonomen C.N. David. Blicher blev rasende og kastede sig ud i en polemik, hvor han end ikke undslog sig for at spille på Davids jødiskhed. Resultatet blev at Blicher fra begyndelsen af blev mødt med skepsis af de senere bærere af den liberale opposition til enevælden.

30ernes optur

Efter *Nordlysets* ophør kom der et fald i Blichers digteriske produktion. Det er dog til en vis grad kun tilsyneladende for han gav sig i kast med "Fjorten Dage i Jylland" i disse år. Ellers forenede han sin jagtinteresse med skribentvirksomheden og samlede stof til *Diana* (fyldigt udvalg i UV III s. 111), et jagttidsskrift der udkom i årene 1832-36.

Og så arbejdede tiden for ham. Især fru Gyllembourgs *Hverdagshistorier* havde skabt agtelse for novellegenren uden på nogen måde at skade dens popularitet, og en københavnsk boghandler Chr. Steen, der muligvis har læst *Nordlyset* og i hvert fald godt ville ind på det nye marked, fandt en mulighed i Blicher. Det blev til den første udgave af *Samlede Noveller* der i 1833 og 1834 nåede op på fire bind. Det gik lidt trægt med subscriptionerne på bd. 1, men da det først var trykt blev det en succes og der måtte snart et optryk til. Det samlede abonnenttal blev på 368 og det var pænt for sin tid. Dertil kom at de første anmeldelser var meget positive, og Blicher blev opmuntret til at arbejde videre i genren, så at der var flere nye noveller i de sidste bind. I 1836 kom der et femte bind til med bl.a. "Fjorten Dage i Jylland", og i 1835-1836 kom *Samlede Digte* I-II.

Hans rastløshed gav sig i disse år udslag i en udpræget rejselyst. Hans hedevandring blev først til mere målrettede udflugter og smårejser i Jylland, men han drømte videre. Dybest om at få stipendium til den store dannelsesrejse som Oehlenschläger og H.C. Andersen, men mere realistisk konkretiseret i en ansøgning om understøttelse til at rejse som folklorist og dialektforsker. Ansøgningen bar frugt og han kunne i 1836 rejse til Sverige sammen med Chr. Molbech, i 1838 langs den jyske Vestkyst fra Hamburg til Skagen. Den sidste resulterede i *Vestlig Profil af den Cimbriske Halvø* (UV IV s. 9) i 1839, den første blev først beskrevet på vers i *Svithiod* 1837 (uddrag i UV III s. 373), senere på prosa i *Sommerreise i Sverrig* i 1836 1840.

Af dem er *Vestlig Profil* det bedste værk, men Sverigesrejsen den mest betydningsfulde. Det hang sammen med Blichers politiske udvikling i tiåret. Det kan have skuffet ham at han ikke blev kongevalgt til Stænderforsamlingen i Viborg, men selve indstiftelsen af disse tilløb til folkelig repræsentation som enevælden indførte i 1834 som reaktion på det demokratiske røre i hele Europa efter den franske Junirevolution i 1830, begejstrede ham og var nok medvirkende til den drejning imod klart demokratiske holdninger som kan iagttages i hans politiske skribentvirksomhed og virke igennem 30erne. Sverigesrejsen kom til at medvirke i denne proces ved at gøre Blicher til overbevist skandinavist og dermed rette hans opmærksomhed endnu mere mod den Eidsvollforfatning, som allerede i 1814 havde gjort Norge til et konstitutionelt kongedømme.

Kulminationen nås i 1839. Dels praktisk derved at Blicher d. 1. august 1839 kunne afvikle det første af en række folkemøder på Himmelbjerget, beregnet på at vække de folkelige kræfter til selvbevidsthed og dåd. Dels teoretisk, klart udtrykt i en artikel i *Jyllandsposten* i 1840, "Sammenligning mellem Collegial- og Ministerial-Bestyrelse" (UV IV s. 314). Den var ikke direkte vendt mod enevælden, men den angreb den gældende styreform hvor statens øverste embedsmænd var samlet i kollegier med kollektivt ansvar alene over for kongen, og plæderede for en form hvor ministre personligt er i lige grad ansvarlige over for kongen og folket - og med det er der plæderet for en egentlig forfatningsreform.

Dette politiske højdepunkt nåedes efter et poetisk højdepunkt i Blichers digtning. I 1837 blev han alvorligt syg, han selv og hans nærmeste troede han skulle dø, men hans konstitution og en dygtig læge fik bugt med

sygdommen. I rekonvalescensen vendte han sig på ny mod lyrikken. Han skrev digtet "Min Svanesang" og i 1838 kom hans lyriske hovedværk *Trækfuglene. Naturconcert*.

40ernes nedtur

Men 1839 blev også året for Blichers endelige knæk. Det år døde hans to faderlige autoriteter: kong Frederik VI og præsten Niels Blicher. Det kan i sig selv have været medvirkende til at udløse nedturen, men i hvert fald betød faderens død at Blichers økonomi, som ellers var kommet så nogenlunde på fode i kraft af kornsalgstidens almindelige konjunkturopgang og de voksende forfatterindtægter, fik slået bunden ud. Faderen efterlod sig nemlig en personlig gæld som Blicher påtog sig at hæfte for og derved blev han selv gældsatt igen. Allerede i november annonceres en auktion over præstegårdens kakkelovne "som ere udpantede for resterende Skatter og Afgifter". Den misere blev afværget ved en indsamling - hvor de mange anonyme bidragydere vidner om Blichers popularitet - men det var kun en udsættelse, det grundlæggende problem kunne ikke overvindes.

Hertil kom at der blev rejst anklager mod ham for tjenesteforsømmelse. En undersøgelse ved provsten viste ganske vist at det meste beroede på sladder, personligt nid og misforståelser, men der var sat anmærkning og han kom under nøjere årvågenhed fra de kirkelige myndigheder.

Det gik også skævt for ham i forhold til Himmelbjergmøderne. Han var ikke noget organisatorisk geni og det andet møde blev en noget rodet affære. Der blev dannet en komité omkring møderne og i de første år efter 1840 manøvrerede den ham lige så stille ud, dels på grund af hans personlige fremtræden, dels på grund af taktiske overvejelser over hvor langt man skulle provokere enevælden.

I 1842 havde han kræfter til at færdiggøre *E Bindstouw* til udgivelse, men det var også det år det hele blev ham for meget. Han havde fået en kapellan og i august rejste han til København for at bosætte sig der, mens familien skulle blive i Spentrup. Hans helt urealistiske plan var at forsørge sig i København som fri litterat, men de kirkelige myndigheder, som han ikke havde spurgt om lov før afrejsen, kaldte ham hjem til embedet og han måtte bøje sig.

Fra da af var han en helt isoleret mand. I hvor høj grad hans hang til spiritus har spillet ind kan være svært at sige, men snakken gik om den og i hvert fald forsømte han sin person indtil det uhumste. Han blev hængt ud for det i *Corsaren*, Himmelbjergmødet i 1844 var det sidste han fik lov at være med til, og i 1845 nægtede man ham adgang til et stort skandinavisk studentermøde med direkte henvisning til hans ydre fremtoning. Hans embedsførelse vakte stigende mishag, og noget af det gik ud over hans kapellan og svigersøn, som i 1847 begik selvmord. Den 26. maj samme år besluttede man at afsætte ham fra embedet, ganske vist i nåde og med pension, men stærkt imod hans eget ønske. Han døde omgivet af sin familie d. 26. marts 1848.

Forfatterskabet

- [Lyrikken](#)
- [Novellernes lyrik](#)
- [Nordlysperioden](#)
- [Samlede Noveller og senere](#)
- [De fire store noveller](#)

Lyrikken

Det værk som er kendt som *The Poems of Ossian* udkom oprindeligt i to bind i 1761 og 1765. Den skotske advokat James Macpherson stod som udgiver, for han påstod at digtene var gammel gælisk poesi som var blevet bevaret i mundtligt tradition i det skotske højland og nu endeligt samlet og oversat. Det er en sandhed med meget stærke modifikationer, Macpherson har det meste af æren. Men Blicher tog den for pålydende, i hvert fald da han i 1807 skrev indledningen til sin danske version, og det har nok været medvirkende til hans stærke fascination, men der er mere til det.

Ossian-digtningen er et tidligt værk i den engelske præromantik. Det er skrevet i en rytmiserende prosa, følelsessvulmende indtil det svulstige, fyldt af melankoli og stormvejr. Dets fiktion er at det drejer sig om digte af den gamle blinde barde, Ossian, som ensom blandt klipperne mindes sin svundne ungdom og slægt med dens længst glemte heltegerninger. Et citat fra Blichers oversættelse - som med rette blev berømmet for at have fattet og videregivet digtenes karakter - karakteriserer både sprogføring og stemning i dem, det er et stykke af den afsluttende apostrofe til solen:

Naar Verden mørknes af Uvejr; naar Torden ruller, og Lynild flyver: seer du i Yndighed fra Skyerne, og smiler ad Stormen. Men til *Ossian* seer du forgjæves; for han skuer ikke mere dine Straaler: enten dit gule Haar flyder paa østlige Skyer, eller du bæver ved Vestens Porte. Men maaskee er du, som jeg, for en Tid, og dine

Aar ville have en Ende. Du skal sove i dine Skyer ubevæget ved Morgenens Røst. - Saa juble da, o Soel, i din Ungdoms Kraft. Alderdom er ublid og mørk; den er liig Maanens bævende Lys, naar det skinner gennem brudte Skyer, og Taagen hviler paa Bjerget. Nordens Storm er paa Sletten og Vandrerens gyser midt paa sin Vej.

(UV III s. 240)

Macphersons *Ossian* er den dybestgående litterære indflydelse i Blichers hele digtning. Han har nok været særlig påvirkelig for dens stemning og tone fordi han stiftede bekendtskab med den på det yndige Falster, fjernt fra sin barndoms hedestrækninger, men påvirkningen er meget mere end en ungdommelig og sentimental fascination, der er tale om en livslang identifikation med den ensomme, blinde skjald der har al sin glæde i en mistet fortid.

Umiddelbart fører det til at Blichers tidlige digtning langt hen har karakter af næsten villet epigoneri. *Digte. Første Deel* fra 1814 indledes med et ubetitlet digt, som Blicher i en udgave fra 1835 gav titlen "Mit første Digt" og daterede til 1810 - det må altså være skrevet da digteren var 28 år og nybagt teologisk kandidat. De tre første strofer lyder:

Endnu engang, I længst henfarne Dage!
fremstiger bag de mørke Manddoms Aar;
Min Ungdoms Drømme bringer mig tilbage,
før jeg i Aldrens kolde Vinter staar.

Og Mindet kommer liig en Aftenrøde
paa Stormens lange skybehængte Dag;
jeg seer dens Ild paa Klippetinden gløde,
og glemmer Tordnens rædsfulde Slag.

Henrykt jeg føler Fortids svundne Glæder,
de fjerne Dage ere atter nær:
Og sød er Taaren, som mit Øie væder;
den stille Tungsind er mit Hierte kjær.
(UV III s. 241)

Det er næsten mere ossiansk end *Ossian* og "Klippetinden" er et rent ran. Sådant er der en del af især i den tidlige digtning, men hvis det var det hele var der næppe grund til at hæfte sig synderligt ved det. Indflydelsen viser sig der hvor den bliver til egentlig tilegnelse, det vil sige der hvor tonen fra *Ossian* moduleres så den bliver Blichers egen tone.

Det er allerede sket i 1814. *Digte* rummer et længere afsnit under fællestitlen "Hjemvee". Det består af en række digte som "Schweitzeren i Paris", "Araberer i Schweitz" og "Huroneren i Arabien" (UV III s. 248, 250 og 251). Det hele samles op i et tyve vers langt, ubetitlet digt:

Kjær est du Fødeland, sødt er dit Navn,
Til dig staaer dine Sønners stærke Længsel,
...
...
Min Fødestavn er Lyngens brune Land,
Min Barndoms Sol har smilt paa mørken Hede,
Min spæde Fod har traadt den gule Sand,
Blandt sorte Høje boer min Ungdoms Glæde.
Skjøn er for mig den blomsterløse Vang,
Min brune Hede er en Edens Have:
Der hvile ogsaa min Been engang,
Blandt mine Fædres lyngbegrøede Grave.
(UV III s. 253)

Her bliver *Ossian*-epigoneriet til identifikation og tilegnelse. Stemningen, især dens tidsmæssige orientering hvor nuet er tiden for tilbageblikket til barndommens glæder og håbet er en grav blandt fædrenes, bringer minder om *Ossian* men kun når man ved man skal lytte efter. Og tonen er en helt, helt anden. Borte er alle bravaderne, al den megen storm og lynild. Det er et varmt digt, men varmen er inderlig. Det er også på sin måde et glad digt, men glæden er erindringens, digtets stemning er vemodig, tonen er melankolsk. Det er Blichers tone, og her begynder hans digtning - også novellerne.

Det var vist en bogtrykkers fejltagelse som fik byttet om på over- og undertitel, da *Digte. Anden Deel* 1817 udkom som *Jyllandsrejse i sex Døgn. Udført og beskrevet af S.S. Blicher og S.S. Barbeer i Nibe*. Men som den titel markerer er der tale om et gennemkomponeret værk, en beskrivelse af Jylland berejst vestfra ind i Blichers alhede. "S.S. Barbeer i Nibe" er "Blichers" ledsager, en snusfornuftig småborger der forsøger at

holde den højtravende skjald i tømme. Det er der ikke så megen spas ved, men barberen er interessant som forstudie til den Peer Spillemand, Blicher senere brugte som alter ego.

Der er ingen digte af samme lødighed som "Min Fødestavn ..." i den nye samling, og der er en hel del ossiansk bulder og brag. Mest interessant er at Blicher her bringer sine første digte om nutidige helte der har gjort sig fortjent af fædrelandet. De blev optaget i *Bautastene* i 1823 - her med titler som "Buhl" (UV III s. 259) og "Quistgaard", begge unge faldne fra krigsårene - og vidner om at denne samling tidligt har foresvævet Blicher. Det er et spor i hans digtning som også vinder i fylde, efterhånden som han får fat om en mere folkelig visetone. Tidligste efterfølger er "Morten Borup" ("I Skanderborrig Enge ..." UV III s. 352) fra *Nordlyset* 1829, det bedste og mest kendte er "En anden ny Vise om en Sømand og en Landmand" fra 1838, der i 1847 fik sin helt som titelperson: "Søren Kanne" (UV III s. 362).

Den næste samling, *Sneeklokken*, kom først i 1826, og den er mere en opsamling end en samling. De bedste digte i den, "Til Sorgen" og "Til Glæden", samt "Den unge Lærkes Foraarssang" (UV III s. 285) og "Den gamle Lærkes Efteraarsang" var trykt første gang i *Læsefrugter* i 1820, og Blichers afskedsdigt til poesien "Farvel til min første Kjæreste!" stod i *Harpen* i 1822.

"Til Glæden" med førstestrofen

Hulde Engel! Du min Barndoms Ven!
Troe Ledsager i de svundne Dage!
Siig mig da! hvor est du flygtet hen?
Siig mig: naar, naar kommer Du tilbage?
(UV III s. 283)

er et af Blichers meget smukke digte, men altså også et digt om glæden som tabt. Sorgen er nærværende:

Jo, jeg elsker Dig, min blege Brud!
Elsker Dig, som Nattens Skygger dunkle;
Af din Nat gaae Glædens Straaler ud,
Haabets Stjerner i Din Skygge finkle.

Kom da, Himlens Datter naar Du vil!
Ej skal Hjertet briste, skjøndt det bæver;
Mod det Lys, min Længsel stunder til,
Du mit Øje fra Dit Mørke hæver!
(UV III s. 282)

Lidt på samme måde virker "Den gamle Lærkes Efteraarsang" nærmest som et dementi af den unge lærke. Digtet er desuden karakteristisk ved den måde hvorpå Blicher tilegner sig Ossian og dæmper ham af til sit helt personlige brug, som her i de tre første strofer:

Den mørke Skye hen over Ørken gaaer,
De vilde Storme hvine om mit Rede;
Paa nøgne Tue sidder jeg og slaaer
Min sidste Sang udi den sorte Hede.

Min Mage sidder under Lyngens Lye
Saa sorrigfuld og ruger vore Unger;
De Stakler under hendes Vinger tye:
"Hvi sidder vores Fader hist og sjunger?"

Ak! det er ei af Fryd, I kjære Smaae!
At Eders Fader her i Natten synger; I Mørket maae han sine Triller slaae,
Naar Sorgerne hans arme Hjerte tynger.
(UV III s. 287)

I de år hvor Blicher blev novelleforfatter skrev han meget få digte, men et skal nævnes her. Det er "Faawal Marri" (UV IV s. 208) som fik sin endelige plads som udgang i *E Bindstouw* i 1842, men som han allerede havde offentliggjort i *Nordlyset* i 1828. Her er det forsynet med en fortale som plæderer for dialektdigtningen med henvisning til at jysk (og andre dialekter) rummer ord og vendinger med en særlig prægnans som rigsmålet ikke rigtig kender. Digtet er en lille, let sentimental skitse af almuelivet. Det foregriber på en måde Winthers *Træsnit* (1828; 1832), men det er dem som taber ved sammenligningen fordi den elegiske idyl her i kraft af dialekten kommer helt tæt på. Det er Blichers første dialektdigtning, men det er værd at bemærke at der allerede er tydelige dialektale træk i Blichers noveller. Den lyriske kortform har givet ham mulighed for at folde den side af sin sprogekunst fuldt ud.

På sit sygeleje i 1837 vendte Blicher sig igen til verset som udtryksmiddel. "Min Svanesang", som tryktes

første gang i 1839, har som undertitel: "Digtet i en langvarig og som dødelig anset Sygdom". Det er en apostrofe til datteren Malvina som opfordres til at række sin gamle far harpen for sidste gang. Men digtet indledes sådan:

Længe er det siden jeg var ung.
Haaret graaner, Gangen vorder tung.
Vaar og Sommer ere længst forbi.
Vinterklædt er Resten af min Sti.

Hjertet taber stedse Lyst paa Lyst -
Som sit visne Løv et Træ i Høst -
Længsel efter Længsel slumrer ind,
Alt som Glædens Roser paa min Kind.

Jordens Skjønhed falmer Dag for Dag,
Solens Glands blier meer og mere svag.
Blomsten hænger uden Skjær og Duft.
Maanen sygner i sin Taageluft.

Alting ældes - Hvad da ældes? Nej!
Det er ikke Verden; det er Jeg,
Jordens Liv gjenfødtes Aar for Aar -
Jordens Herre har kun engang Vaar.
(UV III s. 304)

Igen er Ossian klangbund i et digt af Blicher, men det er værd at mærke sig parallellen til citatet fra Ossian-oversættelsen. I det tales om at alting ældes, endog solen. Men netop den tanke dementeres her, solen ældes ikke, verden ældes ikke - men digteren er blevet gammel. Døden er det menneskelige vilkår, ikke skjaldens anledning til patos. Enkelheden er prægnant i indledningsstrofernes helt klare brug af sideordnede hovedsætninger, Blicher er kommet en lang vej som lyriker siden sit første digt.

Det ses også i hans lyriske hovedværk *Trækfuglene. Naturconcert*. Her viser det sig for alvor at Blicher er en stor naturlyriker. Det viser sig også at hans rødder i det 18. århundrede ikke er kappet. Samtidens naturlyrik er gået hen over hovedet på ham. Naturen hos Blicher er ikke besjælet, men som et fjernt ekko af hans århundrede modtages trækfuglene i disse digte som personifikationer. Det virker lidt stift og gammelmodigt, bedst lykkes det i det ofte citerede "Rylen", måske fordi digtet faktisk er det portræt af Ernestine som det oftest læses som:

...
...
Jeg lider Din stændige Huusmodersyssel,
Hvor vel under idelig Sylren og Myslen:
Jeg veed det er ikke saa ilde meent:
Du vil have Huset forsynet og peent.
Den Mand og de Børn vil ej Orden holde,
Det kan Dig jo ogsaa lidt Ærgrelse volde;
Jeg kommer dog virkelig flere i Hu,
Der jævnt hen knurre og knærke som Du;
Men skjøndt de ogsaa skjænde en Smule
Og, som det kan træffe imellem, suurmule;
De have *forinden* et kjerligt Sind,
Foruden et smigrende Smil paa Kind:
Et kjælent Ord og et Favnetag ømt -
Nu, Herre Gud! hvad er vel da forsømt.

...
...
(UV III s. 334)

Det er næppe helt sandt, men kønt er det. Dertil er fuglestemmen rigtigt hørt, og det er det som karakteriserer samlingen som helhed. Fuglene kommer i tur og orden og bidrager med hver deres stemme til sommerens naturconcert.

De lyriske højdepunkter når Blicher dog i suitens to indledningsdigte. Først kommer "Præludium". Det er endnu et elegisk afskedsdigt i Blichers enkleste og klareste tone:

Sig nærmer Tiden, da jeg maa væk,
Jeg hører Vinterens Stemme;

Thi ogsaa jeg er kun her paa Træk,
Og haver andensteds hjemme.

Jeg vidste længe, jeg skal herfra;
Det Hjærtet ikke betynger,
Og derfor lige glad nu og da
Paa Gjennemreisen jeg synger.

Jeg skulde sjunget lidt meer maaskee -
Maaskee vel ogsaa lidt bedre;
Men mørke Dage jeg maatte see,
Og Storme rev mine Fjædre.

...

...

Lyt og, o Vandrers! til denne Sang,
Lidt af din Vei Du hidtræde!
Gud veed, maaskee det er sidste Gang
Du hører Livsfangen qvæde.

Mig bæres for, som ret snart i Qvel
At Gitterværket vil briste;
Thi qvidde vil jeg et ømt Farvel;
Maaskee det bliver det sidste.
(UV III s. 308)

Så følger

Ouverture

Det er hvidt herude:
Kyndelmisse slaar sin Knude
Overmaade hvas og haard -
Hvidt forneden, hvidt foroven,
Puddret tykt staaer Træ i Skoven,
Som udi min Abildgaard.

Det er tyst herude:
Kun med sagte Pik paa Rude
Mælder sig den smaa Musvit.
Der er ingen Fugl, som synger;
Finken kun paa Qvisten gynger,
Seer sig om og hvipper lidt.

Det er koldt herude:
Ravne skrige, Ugler tude,
Søge Føde, søge Læ.
Kragen spanker om med Skaden
Højt paa Rygningen af Laden,
Skele til det tamme Kræ.

Hanen sig opsvinger
Paa en Snemand; sine Vinger
Kladskende han sammenslaaer.
Krummer Halsen stolt og galer -
Hvad monstroe han vil den Praler?
Hvis endda om Tøe han spaaer!

Inderlig jeg længes
Efter Vaar, men Vintren strænges;
Atter Vinden om til Nord!
Kom Sydvest, som Frosten tvinger!
Kom med dine Taagevinger!
Kom og løs den bundne Jord!
(UV III s. 310)

Det er Blichers smukkeste digt, og et af de smukkeste naturdigte i dansk lyrik. Det kræver ingen fortolkning, det er ikke andet end en række naturiagttagelser sat på vers i en klang af rim, allitterationer og assonanser så det hele simpelthen bliver vinter. Smuk, streng og knugende, så det må ende med et råb efter forløsning.

Men det er værd at bemærke dets placering. Det er sat ind efter "Præludium" og før det første fugledigt, og det peger ikke tilbage i samlingen men frem. Det er ikke den samme forløsning som i "Præludium", der her tales om. Sydvesten kommer med sine tågevinger og med den de første trækfugle, "Hjejlen" og "Lærken". *Trækfuglene* er ikke bare Blichers lyriske hovedværk, det er også det lyseste værk i hans digteriske produktion overhovedet.

Novellernes lyrik

Det er ikke digtene som giver Blicher hans position i den danske litteraturhistorie, havde han ikke efterladt sig andet ville han være blevet husket som en mindre poet fra en stor periode, lidt som Ludvig Bødtcher. Alligevel er det ikke kun kronologien der gør det rimeligt at nærme sig Blichers digtning gennem lyrikken. Den tone han finder gennem arbejdet med den, er nemlig hele forfatterens tone, også novellernes. Derfor rummer de også noget af den fineste lyrik han har skrevet.

Et udmærket eksempel er følgende passage fra "Telse" som første gang blev trykt i *Nordlyset* i 1829. Det er en historisk novelle. Den handler om pigen Telses kranke kærlighedsskæbne under ditmarskerkrigene og det er tydeligvis mere disse krige end pigens historie som har optaget Blicher. I skildringen af de kongelige troppers første hærgende og sejrende fremrykning indlægges Blicher et bryllup for at skildre krigens gru: soldaterne kommer tilfældigt forbi, voldtager alle kvinderne og slår derefter hele bryllupsgildet ihjel. Rædslerne opsamles i beskrivelsen af scenen morgenen efter:

Det var en stille Vintermorgen. Himlen bar Glædens og Kjerlighedens - Jorden bar Uskylds Farve. Paa den lysblaae Hvælving glimtede endnu enkelte Stjerner; Maanen hang bleg i Vesten. Hele den østlige Horizont var purpurrødt ombeltet, smykket med en guldtribet Glorie, der hvor Solen vilde opstaae. Jorden var tilhyllet med den nysfaldne, rene Snee; alle Træer og Buske vare hvidt beklædte. - Tindrende, flammende fremsteeg Dagens Konge; rødtglimtende i dens Straaler bevægede sig de staalklædte Krigerrækker gennem den ulykkelige Bye. Vejen faldt tæt forbi Brudehuset, udenfor hvilket de myrdede Gjæsters Liig laae henslængte i den blodbestænkede Snee, og bag dem siddende op mod Huusgavlen de kvindelige i deres sønderrevne, og besudlede Højtidsmykke. Spottende drog Garden dem forbi; med muntre Sange de Danske og Holstenerne bagefter, neppe værdigende dem et flygtigt Øjekast.

(UV I s. 335)

Den indledende farveallegori hvor rødt og hvidt først benævnes som kærlighedens og uskyldens farver har allerede på Blichers tid virket lidt gammelagtig, den fortsætter i brugen af iklædningsmetaforer: "smykket", "tilhyllet", "beklædte". Den blege måne genkendes både fra Ossian og Blicher, og brugen af parallelle foranstillede præsensparticipier til at give forvægt: "Tindrende, flammende fremsteeg ...", "rødtglimtende i dens Straaler bevægede ..." er påfaldende poetiserende sprogbrug. Altsammen er det træk som kendes igen, især fra Blichers tidlige lyrik. Men samtidig indgår det på en anderledes måde i novellen, fordi lyrikken bruges funktionelt i fortællingen. Umiddelbart i kontrasten mellem det dybt rolige og meget smukke naturbillede og den menneskelige uhyrlighed som skaber roen. Men i et lag under er der en anden kontrast: rødt og hvidt er ikke kærlighedens og uskyldens farver, det er en betydning som det tolkende menneske tillægger dem, og hvad de faktisk betyder her og nu fremhæves så meget stærkere af den betydningsomvendning som den menneskelige fremfærd skaber.

I den henseende er den citerede passage karakteristisk for Blichers prosakunst. Men "Telse" er ikke en karakteristisk Blicher-novelle, for den er fortalt i tredje person af en alvidende fortæller, og det karakteristiske for Blichers fortællinger når de er bedst, er at han benytter sig af en "personaliseret fortæller", det vil sige at hans noveller er i jeg-form, fortællingen tillægges en person som enten selv er med i begivenhederne eller som de på en eller anden måde angår personligt.

Det gælder også for fortælleren i "Hosekræmmeren" trods al hans anonymitet. Netop den novelle fremhæves ofte og med rette som eksempel på Blichers lyrik i novellerne, for den er indrammet i rent naturlyriske udbrud. Den indledes med en lang begejstret skildring af heden som frihedens sted, vandreren er som beduinen i ørkenen frihedsstolt i sin ensomhed. Og den afsluttes med en meget kortere hedebeskrivelse, næsten et suk over hedens mørke melankoli. Begge er smukke, og om begge må man sige "ossiansk". Men det sidste er netop pointen ved dem. For de står begge hvor de står for deres egen skyld, men også for at indgå i karakteristikken af fortælleren. Hans naturbeskrivelser er "ossianske", fordi han er et dannet menneske som oplever naturen ossiansk-poetisk. Det er også karakteristisk og igen dybt funktionelt at overgangen fra den lyriske indledning til den egentlige fortælling om hvad for en slags menneskeliv og menneskeskæbner heden - også - giver plads til, fremtvinges af at den ensomt stolte beduin bliver sulten og tørstig, så han må til at se sig om efter et hus. For et sted på bunden er det hvad historien handler om: at

mennesker må have brød på bordet, men de må også have noget andet. Hvad det andet er, er poetisk foregrebet i indledningens lyrismer.

Nordlysperioden

"Brudstykker af en Landsbydegns Dagbog" kan med rette kaldes Blichers første novelle, men det er ikke den allerførste fortælling på prosa han har skrevet. I 1818 udgav han *Abeilard og Heloise*, en oversættelse efter Alexander Pope som han indledte med at genfortælle parrets historie. Allerede her kan man se træk i opbygningen og pointeringen som siden skulle blive karakteristiske for ham, og han lod den da også genoptrykke (uden oversættelsen) i *Samlede Noveller V* fra 1836. Tættere på ligger to prosaskitser, "Jydske Røverhistorier" og "Oldsagn paa Alheden" (UV I s. 44 og 49) fra Liunges *Harpen* i 1824, som titlerne angiver er det folkloristiske genfortællinger.

Det er så lidt at det knapt kan kaldes forberedelser, slet ikke indøvelse. Man må altså forbløffet konstatere at Blicher debuterer med et hovedværk, for så videre at konstatere at indøvelsen kom bagefter. De øvrige noveller han når at bidrage med i *Læsefrugter*, fem i alt, har i meget høj grad karakter af penneprøver: "Den barnløse Kone" er en genfortælling af en vandrehistorie, "Et Eventyr paa Heden" (senere "Josepha") er den første fiktive erindringshistorie i forfatterskabet, "Nøddaaaben" indgår siden som episode i "Eneboeren paa Bolbjerg" (UV II s. 91). Den bedste af dem er den historiske fortælling "Else Sandberg" fra 1824 (UV I s. 88), den absolutte bundskraber i hele forfatterskabet er "Donna Leonora" fra 1825, en ubehagelig inkvisitionshistorie som ikke engang virker småpornografisk længere.

Helt anderledes kommer det til at se ud i *Nordlyset*. Her kommer de noveller som, ved siden af "Brudstykker", er og forbliver Blichers bedste: "Sildig Opvaagnen" i 1828, "Hosekræmmeren" og "Præsten i Vejlbjerg" i 1829. Alene af den grund er det berettiget at kalde hele den første fase af prosaforfatterskabet for Nordlysperioden, men det er det også fordi den i det hele er den formative periode i novelledigtningen, det er i den at Blicher bliver sig selv bevidst som prosaist.

En særlig interesse i den sammenhæng har "Røverstuen" fra 1827. I den fremlægger Blicher nemlig en slags program. Dens første afsnit er endnu en af Blichers forelskede beskrivelser af det Jylland han kendte og ellers en rask introduktion til historien. Men andet afsnit begynder med en sludder mellem digteren og hans læser. Her vedgår Blicher sig på samme tid sine forudsætninger i *Læsefrugters* trivialnoveller og lægger afstand til dem ved at gøre nar af deres stil. Og så går det ellers løs i en fortælling der er en lang parodi på de noveller han har hudflettet, først næsten systematisk som stilparodi og derefter i en historie der er så fuld af usandsynlige sammentræf, forviklinger og absurditeter at det helt tager vejret fra en. Det er nok det eneste eksempel på at Blicher slår gækken løs i en vellykket blanding af ironi og selvironi, det eneste positivt programmatisk i hele halløjret er forsikringen "jeg gaaer min egen skjæve og ujevne Gang" (UV I s. 108).

Foruden de tre store noveller er der ellers flest af den type som bliver hovedstammen i Blichers forfatterskab, skæbnfortællinger med personaliseret fortæller. "Stakkels Louis!" (UV I s. 137) fortæller i brevform en fransk emigrants historie, "Jøderne paa Hald" (UV I s. 161) er en dokumentfiktion med herregårdsmotiv, og i "Ak! hvor forandret!" (UV I s. 215) optræder Peer Spillemand for første gang som fortæller i en novelle der begynder muntert med mødet mellem en københavnsk spradebasse og solide godtfolk fra Vendsyssel, men som dybest set handler om det grundlæggende syn på tiden som titlen angiver, her forvandles ungdommens munterhed til plump materialistisk sathed.

Men Blicher afprøver også andre former i *Nordlyset*. Med bedst held i den indforståede skildring af "Kjeltringliv" (UV I s. 296) og den historiske fortælling "Telse" (UV I s. 313) som bliver den sidste i *Nordlyset*.

Samlede Noveller og senere

Det første bind af *Samlede Noveller* fra 1833 rummer næsten udelukkende genoptryk, men der kommer én ny novelle til. "Himmelbjerget" (UV II s. 7) som afslutter bindet, er en maskekomedie. Et egentligt maskebal i København indtager en central plads i fortællingen, ellers foregår den på Himmelbjerget i en kehraus af forklædninger og rolleskift indtil endelig de rette får hinanden. Men der er flere masker, den romantiske fortæller og hans kammerat på vandring ved Silkeborgsøerne fortaber sig i den grad i deres fantasier over skyernes alpelandskaber at de helt glemmer at tage sig i agt for det regnvejr de bringer med, og novellens ene døde viser sig kun at være en skindød. Altsammen muntert nok, men samtidig Blichers mest gennemreflekterede bearbejdning af hans tragiske grundmotiv: kløften mellem overfladen og det dyb der ligger under, men som pludselig kan bryde igennem.

Intetsteds i den sene fase af forfatterskabet som hermed er indledt, når Blicher helt samme højder som i Nordlysperioden, men mange af hans gode, kendte og elskede noveller kommer til. *Samlede Noveller V* fra 1836 bringer "Marie" (UV II s. 109), en lidt vidtløftig version af "Hosekræmmeren" henlagt til den jyske Vestkyst, "Skytten paa Aunsbjerg" og "Eneste Barn" (fra henholdsvis *Kornmodn* i 1839 og I.H. Hansens *Poetisk-prosaisk Nytaarsgave* 1841, UV II s. 124 og 242) er de mest udtalte erindringsfiktioner i

forfatterskabet, og helt hen mod slutningen kan han udbygge hovedlinjen i forfatterskabet med gode noveller som "Le Petitmaître d'Ecole" fra *Fem Noveller og to jydsk Sange* fra 1844 og "Skinsyge" fra P.L. Møllers *Gæa* i 1846 (UV II s. 266 og 296). Trykkestederne dækker ikke hele produktionen, men markerer at efter *Samlede Noveller* kom fortællingerne dels i samlinger fra Blichers eget værksted, dels i forskellige tidsskrifter o.l.

Men Blichers lyst til at eksperimentere med prosaen fortsætter også usvækket. Rent sædeskildrende er de to ferienoveller "Juleferien" fra 1834 og "Høstferien" fra 1840 (UV II s. 41 og 161). Det er fælt sentimentale historier, men rammer indimellem fint det biedermeierske genrebillede, og så rummer de nogle elskværdige excentrikerportrætter - og i "Høstferien", som har lange replikker på jysk dialekt, giver Blicher sit grummeste socialrealistiske portræt af det sølle subjekt Pe Sywspring der fornædret sig for borgerskabet for en dram. "Baglænds" fra 1839 og "Julianes Giftermaal" fra 1840 (UV II s. 138 og 214) er, som titlen på den første angiver, forsøg med omvendt kronologi, den sidste af dem er den mest vellykkede, men ingen af dem er gode. En overgang er han optaget af "billedrækken", fortællinger udformet som tekster til tænkte billeder, her er "De Udøbte" (UV II s. 305) fra 1845 det formelt mest vellykkede samtidig med at det er den mest realistiske af taterfortællingerne.

Det betydeligste af prosaeksperimenterne, både af omfang og kvalitet, er dog "Fjorten Dage i Jylland" (UV III s. 9). Dets tilblivelse kan spores tilbage til 1832 hvor Blicher i et brev til B.S. Ingemann fortæller at han er "ifærd med en Roman i stort Format, hvor Skuepladsen er det vestlige Jylland, og Tiden den franske Revolution", men den blev først færdig til *Samlede Noveller* i 1836 hvor den fylder det meste. Det er ikke nogen vellykket roman, dertil læner den sig for meget op ad J.M. Millers *Siegwart, eine Klostersgeschichte* (1756, dansk 1758) som allerede i "Røverstuen" er en af dem han foreslår som sit forbillede. Selve historien bliver til en sentimental intrige, men omkring den grupperer sig adskillige fine psykologiske studier, nogle af de gode landskabsskildringer og en række lunt tegnede interiører.

Så er der rejseskildringen *Vestlig Profil af den Cimbriske Halvøe fra Hamborg til Skagen* fra 1839 og selvbiografien *Steen Steensen Blicher* (UV I s. 9) fra 1840. Ganske vist er ingen af dem fiktioner, men som prosa betragtet hører de hjemme i sammenhængen. *Vestlig Profil* har en slags linje fordi fremstillingen følger rejseruten, men ellers går Blicher også her sin egen skæve og ujævne gang gennem en række naturskildringer, historiske anekdoter og antegninger, samt refleksioner over diverse emner fra folkekarakter til fordele og ulemper ved at tørlægge Store Vildmose (landøkonomen i ham er for, men jægeren - og resten - er imod). I selvbiografien er der ingen systematik overhovedet, ikke engang en kronologisk. Sternes *Tristram Shandy* er næppe det bevidste forbillede, men Blicher begynder med sin fødsel og så går det ellers rundad. Mest med korte eller vidtspundne anekdoter, hvis sandhedsværdi man selvkært ikke bør betvivle, men som må bedømmes enkeltvis på deres underholdningsværdi. Værket nævnes, den landøkonomiske indsats ligeså, men alt hulter til bulter. Det er ikke længere end at det stort set er læseværdigt, men mest interessant er det som vidnesbyrd om hvor langt Blicher stod fra sin samtids dannelsesideal.

Et egentligt nybrud i forfatterskabet kommer så sent som i 1841 hvor Blicher bliver jysk digter på en ny måde. "De tre Helligaftener" (UV II s. 231) som kom i *Dansk Folkekalender* i 1841 er ikke bare endnu "En jydsk Røverhistorie" som undertitlen lyder. Det er den første - og i en vis forstand eneste - bevidst folkelige fortælling fra Blichers hånd. Historien om hvordan Ma lbs og Sejer alligevel får hinanden er stramt fortalt i tre episoder med lidt fortællen og mange replikker, men deres spændingskurve har mindre med kærlighedshistorien at gøre end med den underliggende allegori. Den handler om hvordan den folkelige kraft sammen med en retfærdig samfundsmagt kan "finde og binde" de skarnskræfter som truer med at trænge ind i samfundet og vælte det. Det er en novelle med et klart nationalt og politisk budskab, en indsats i Blichers virke for demokratiet i Danmark.

Det er *E Bindstouw* fra 1842 (UV IV s. 142) på en måde også. Men mest fordi den er så klar en manifestation af dialekterne og dermed en hævde af deres selvstændige ret som folkemål. Først og fremmest er det vigtigt at gøre klart at den ikke bare sådan er på jysk, Blicher har gjort sig umage for at afspejle at de mennesker der her samles for at binde hoser og få kedsomheden adspredt med viser og fortællinger, kommer forskellige steder fra og at de har hver deres jysk med sig. Filologisk korrekt er det vel ikke, men aflyttet er det.

I øvrigt er *E Bindstouw* et samleværk. En hel del af viserne og fortællingerne er skrevet til den. Det gælder den første vise, "Staeren sedder o Gowlen" og den om "Øwli og Else", og genfortællingen af det historiske sagn om "Sven Graah". Der er også fortællinger man mener at kunne spore lokale kilder til, "E Hælhæjst" kan have baggrund i en tildragelse i Thorning, og en tækkemand skal have fortalt Blicher om "Messingjens". Men meget er noget der har været offentliggjort tidligere. Mads aa Vrahnums vise "Hudden A fek Kjesten" blev fremført af skuespilleren Th. Overskou på Det kongelige Teater i 1832, "Den jenarmed Sældaat" er omarbejdet efter et digt i *Nordlyset* 1829, som C.N. Rosenkilde læste på teatret også i 1832, og "Faawal Marri" som står sidst i samlingen er Blichers første forsøg på dialektdigtning, trykt i *Nordlyset* 1828. Samme sted fra stammer historier som "De forunelest Oer ..." og "Wolle Vistinsens Skryuls ...", og de er ikke ligefrem almuefortællinger - en vittighed som fejlhøringen "Piiv mæ laang Rør" for "Vive l'Empereur" skal man kunne fransk for.

Men det forhindrer ikke at *E Bindstouw* er et hovedværk i dansk litteraturhistorie. Et mindre af slagsen er i øvrigt også sangen "Jyden han æ stærk aa sej ..." (*UV* III s. 398) skrevet i 1846 til et folkemøde som ikke blev til noget, og trykt første gang efter Blichers død, i *Aalborg Stiftstidende* 11. maj 1849.

De fire store noveller

Men højdepunkterne i forfatterskabet er de fire noveller fra Nordlysperioden: "Brudstykker af en Landsbydegns Dagbog", "Sildig Opvaagnen", "Hosekræmmeren" og "Præsten i Vejlbjby" (*UV* I s 59, 194, 236 og 268).

Da Blicher i 1834, altså ti år efter dens første fremkomst, forberedte "Brudstykker af en Landsbydegns Dagbog" til *Samlede Noveller* tilføjede han et par uskadelige, men også betydningsløse optegnelser om bipersonen Marie, og ændrede titlen til "En Landsbydegns Dagbog". Hans motiver til ændringen står ikke helt klart, men han har måske haft det som de mange der stadig foretrækker den titel: det er lidt sært at kalde et så helstøbt kunstværk for "Brudstykker". Men den oprindelige titel har det for sig at den tydeligere understreger fortællingens fiktion. Hvad vi får at læse er dagbogsoptegnelser af landsbydegnen Morten Vinge, og gennem dem fremstiller han sig selv så det bliver sandsynligere at han er sådan en der skriver dagbog, end at han har besluttet at notere lige netop det fra sit liv der udgør denne historie.

Et af de forhold der gør "Brudstykker" til en så kompleks historie er nemlig netop forholdet mellem fortæller og fortælling. Det kan bedst udtrykkes på den måde at novellen på én gang er Morten Vinges fortælling om sig selv, og den fortælling om adelsfrøkenen Sophie og skytten Jens som kan udlæses af Mortens dagbog.

Læst på den første måde er novellen fortællingen om et fremmedstyret 'citatmenneske', en inderligt godsindet og artig dreng som tager farve af sine omgivelser helt ind i sit sprog, så han spækker det med latin når han er sognepræstens yndlingselev og med fransk når han er lakaj på herregården. Han oplever voldsomme ting, ikke fordi han vil det, men fordi der sker voldsomme ting der hvor han tilfældigvis er blevet sat i verden. Hans livs højdepunkt er hans eneste favntag med den elskede Sophie, som han oplever i en lånt seng så hun tror han er en anden, dets lavpunkt når det, da han tilfældigt løber på hende mange år senere hvor hun har ført sit liv til ende i den dybeste fornedrelse. Selv ender han med, ved endnu en nådigherres mellemkomst, at blive skyllet tilbage hvor han kom fra, så han kan opsummere sit liv i dagbogens sidste citat:

Anlangendes et Menneske, hans Dage ere som Græs; som et Blomster paa Marken, saa skal han blomstre. Naar Veiret farer over det, da er det ikke mere, og dets Sted kjender det ikke mere. Men Herrens Miskundhed er fra Evighed og indtil Evighed.

(*UV* I s. 87)

Læst på den anden måde fortæller Morten Vinge historien om frøken Sophies kærlighedstragedie sådan som han erfarer den. Hun er hans diametrale modsætning, for hun er sig selv og vil være sig selv. Hun gør oprør mod sine omgivelser og deres vilje med hende, fordi hun følger sit eget erotiske valg. Hun stikker af med skytten Jens og lever sit liv med ham til dets bitre ende. Ved slutningen er al forgyldningen slidt af hende, hun er blevet en grov og sur kælling der tjener sit brød som hun kan. Men hun er lige fuldt sig selv som hun er nu, og hun har levet *sit* liv.

Det er to forskellige historier, to levnedsløb der knapt berører hinanden. Men ved at skrive historien som Morten Vinges dagbogsoptegnelse, tvinger Blicher sin læser til at læse dem i et stykke - og holder ham fast i dobbeltheden.

Også "Sildig Opvaagnen" er en kærlighedstragedie, fortalt af en involveret iagttager som ikke forstår hvad det er han fortæller. Det er den af Blichers noveller som tydeligst demonstrerer hans mesterskab i brugen af den personaliserede fortæller. For den historie som den bornerte provinspræst fortæller for at kaste det fulde sandhedens lys over sin ven lægens selvmord, skriver Blicher på en sådan måde at den bliver fuld af huller og sprækker hvorigennem en helt anden historie tegner sig. "Sildig Opvaagnen" er en ægteskabshistorie som er moderne, i den præcise forstand at den handler om et borgerligt ægteskab der hører til i en tid hvor ægteskabet er blevet erotikkens legitime og accepterede ramme. Dens hovedperson er Elise som præsten lærer at kende i hendes og sin ungdom, hvor hun er det altbetagende centrum i provinsbyens selskabsliv, så indtagende at også præsten falder for hende. Hans synspunkt på hende er imidlertid bestemt af enden på historien, hvor hun tilsyneladende lever uanfægtet videre efter at hendes mand har skudt sig fordi hun har bedraget ham, og han fortæller først og fremmest historien for at stemple hende endeligt som en løssagtig flane. For rigtig at vise hvor led hun er, citerer han et par af hendes breve til elskereren - og de viser sig at rumme vigtige nøgler til en anden historie om et andet menneske.

For Elise er hemmeligheden kærlighedens inderste væsen og absolutte livsbetingelse. Kærligheden er ikke et offentligt anliggende, og for at hendes kærlighed ikke skal blive det, vælger hun at bruge kærlighedens borgerlige rum, ægteskabet, til dække over sin sande kærlighed. Hun gifter sig med lægen for at kunne leve

sammen med den officer hun har valgt sig som sin elskede, og at han også er gift betyder blot at der er dobbelt dække over deres forhold. Ham lever hun til gengæld trofast sammen med til døden dem skiller, og hun føder hans børn og opdrager dem kærligt.

Men han plages af dårlig samvittighed og da han bliver grebet af en febersygdom kommer han til på sit dødsleje at afsløre forholdet. Lægen føler sit sikre liv briste under fødderne - hans metafor for det er at han har levet på en skjult vulkan der pludselig er gået i udbrud - og han skyder sig en kugle for brystet. Børnene bliver taget fra hende, og hun må forlade byen og finde sig til rette et andet sted. Det gør hun åbenbart, for præsten træffer hende der, og hele hans historie lader sig læse på samme måde som lægens selvmord lader sig tolke: som en hævn over den kvinde de har elsket men som har forsmået dem for en anden.

Det kvindelige oprør og dets tragiske konsekvenser igen. Og igen på en ny måde i "Hosekræmmeren". Den handler om den smukke Cecilia, eneste datter af den rige hosekræmmer Michel Krænsen, som ikke må få sin elskede Espen fordi han er en fattig stymper. Da han drager til Holsten som handelsmand for at få noget at gifte sig på og bliver længe væk, forsøger faderen at tvinge hende til en anden, en af egnens unge solide gårdmænd, men ved lysningen siger hun nej og søger skjul i sindssygen, hun tror sig død og i Paradis. Sådan finder Espen hende da han kommer tilbage som en holden mand, men det hjælper ikke Cecilia. Hun skærer halsen over på ham for at få ham til sig i Paradis. Det kan faderen ikke bære, han bliver syg og dør. På dagen for hans begravelse falder Cecilia i en døs, og da hun vågner er hun tilsyneladende rask igen. Hun får ikke noget at vide om hvad der er sket, men da den unge gårdmand bejler igen og hun afviser ham, bliver han ond og fortæller hende det hele. Igen søger hun ind i sindssygen, nu sidder hun og spinder på en rok der ikke er der, og moderen må holde hjælp til at se efter hende, så hun ikke skal forvilde sig på heden i sin søgen efter Espen.

Det er en enklere historie end Sophies og Elises, og i sine effekter er den også meget mere af en Læsefrugtnovelle end de to forrige. Men det hænger sammen med at der sker en forskydning i det Blicher vil fortælle om. Cecilia er nok historiens hovedperson i den forstand at det er hendes historie der fortælles, men vægten i den ligger ikke så meget på hendes ulykkelige kærlighed som på de konsekvenser hendes påtvungne ulykke får for dem der påtvinger hende den.

Det ser man hvis man ser nøjere på fortællemaneren. Hele historien fortælles af en anonym hede vandrer, en dannet borgermand med ossiansk-poetiske tilbøjeligheder til det fantastiske og ellers med en solid fornuft som ballast. Men han er i den forstand kun en rammefortæller, at han tilfældigt kommer til hosekræmmergården så han oplever og fortæller historiens optakt, Espens frieri hos faderen og afvisningen. Resten får han at vide da han seks år senere, lige så tilfældigt, kommer tilbage til den samme gård. Derved bliver det hosekræmmerenken der bliver den egentlige fortæller, for hun er den der sidder tilbage og kan fortælle det hele.

Det betyder at der bliver et enormt spænd imellem fortællerstemmerne i novellen. Hede vandrerens affabelt-dannede dansk med dets efterklange af Ossian og velanbragte Shakespeareallusioner kommer til at danne klangbund for den jyske hosekræmmerenkes knappe og stramme fortællemanere, ikke i dialekt, men med stærke dialektale træk, og det betyder at historiens mord og vanvid bliver holdt i tømme af hendes sind. De grufulde detaljer kommer nok med, men man hæfter sig mere ved fortællerstemmens kendsgerningstro nøgternhed, og den gru den behersker bliver læserens gru.

På den måde bliver historien mere fortællingen om moderens tragedie end om pigens. Men Blicher har kaldt den "Hosekræmmeren" og det er reglen hos ham at hvis der er et navn i titlen er det hovedpersonens navn. "Hosekræmmeren" er tilsyneladende undtagelsen der bekræfter reglen. Men hvis man nu alligevel lader sig styre af reglen, så opdager man at historien også er Michel Krænsens tragedie. For han handler ikke som han gør over for Espen og Cecilie, fordi han er en fadertyran der ser på gods og guld og liggendefæ og ikke på andet. Hans datter er hans store kærlighed, og det er den kærlighed, forenet med hans grundmurede livserfaring, der får ham til at handle som han gør. Han ved at man ikke kan leve af kærlighed og kildevand, menneskelig lykke skal have noget fast at stå på. Derfor afviser han Espen og forsøger at tvinge Cecilia til en solid mand. Det driver hende ud i vanviddet og dermed ham selv i døden. I sidste ende er "Hosekræmmeren" fortællingen om hosekræmmer Michel Krænsen og den kærligheds tragedie som vil den elskede det bedste, men kun kommer til at volde hende ondt.

Også i "Præsten i Vejlbjerg" er det en ung piges kærlighedsvalg der får tragiske følger. Men Mette Qvist er ikke en kvindelig oprører. Da hun foretrækker den unge herredsfoged (hvis optegnelser fortæller historiens første del) frem for den rige pranger Morten Bruus, får hun straks sin faders, præsten Søren Qvists, samtykke. Og det er her konflikten ligger: Morten Bruus føler sig forsmået og hævner sig på Søren Qvist.

Novellen har genrebetegnelsen "En Criminalhistorie" som undertitel. Det betyder ikke en detektivhistorie, for inden for den Læsefrugtkonvention som Blicher holder sig til, er en kriminalhistorie fortællingen om en forbrydelse der opklares af sig selv så at sige, ud fra devisen at sandheden kommer for en dag. Her på den måde at en biperson mange år efter hovedbegivenhederne dukker op og fortæller sagens rette sammenhæng. Gåden i "Præsten i Vejlbjerg" er kun udvendigt spørgsmålet om hvem der myrdede den døde i

præstens have. Gåden er hvorfor præsten tilstår et mord han ikke har begået.

Præstens tilståelse er en forvirret historie om tidligere tilfælde af hidsighed og søvngængeri, for i den finder han selv den forklaring på alle de fældende vidnesbyrd mod ham, som han kan tro på uden at hans livssyn bryder sammen, han slutter med at sige: "Ja, Gud være mig naadig! det er - det maae være saa." (UV I s. 287). Det er en tilståelse som herredsfogeden har svært ved at tro på, men dens grund overbeviser ham om at fæste lid til den, han har allerede selv udtrykt den samme forvisning da hans kæreste Mette spørger om den Slemme da ikke kan have forvirret vidnernes øjne: "Det forbyde vor Herre Jesus [...] at han skulde have saadan Magt over christne Mennesker!" (UV I s. 282).

Men det er Mette som er sandheden nærmest, blot er den Slemme ikke den Satan som præsten og herredsfogeden afsværger om det så skal koste den ene hans liv og den anden hans lykke. Den Slemme i "Præsten i Vejlbjerg" er Morten Bruus, et menneske blandt mennesker som krænkes på sin selvfølelse af det afviste frieri, og som med al magtmenneskets snedighed og brutalitet forfølger sin hævn - og bruger sin viden om hæderlige menneskers hæderlighed til at iscenesætte virkeligheden så den tager sig ud som det passer ham. Han får sin forkuede bror til at søge i tjeneste i præstegården og der yppe kivi med præsten. Efter det ønskede sammenstød jager han broderen af lande, graver liget af en sølle selvmorder op og begraver det i præstens have - i fuldt måneskin og omhyggeligt i vidners nærvær. Blot har han fået fat i præstens slåbrok og nathue, og da han bruger dem som arbejdstøj ser vidnerne naturligtvis præsten og ikke ham stå og grave i haven.

Det er præstens og herredsfogedens egentlige tragedie, at de i deres tillid og trofasthed til den ordentlige verden de lever i, og de ordentlige verdenstolkninger de lever på, ikke kan fatte og derfor ikke gennemskue den ondskabens snedighed som Morten Bruus inkarnerer. Og præsten bliver den tragiske helt da han som sin livstolknings sandhedsvidne hellere lader sig henrette som en ussel forbryder end ser verdensordenen bryde sammen.

"Præsten i Vejlbjerg" er den af Blichers fortællinger som tydeligst fremviser det grundmotiv som bærer alle de store og langt de fleste af de gode noveller i forfatterskabet, og som dybest set forklarer hvad der fører til hans mesterlige brug af den personaliserede fortæller. Det er det motiv han gennemspiller også i komedien "Himmelbjerget", for dens refleksioner over masken er dens egentlige indhold. De handler om det forhold at vi mennesker ikke kan være til som mennesker i verden uden at fortolke den og bruge vores fortolkninger til at leve på, selv om virkeligheden er af en sådan beskaffenhed at vi aldrig kan vide om ikke den manifesterer sig imod vores fortolkninger.

For at fortælle det i noveller må Blicher bruge fortællere som er tæt på og indblandet i fortællingens begivenheder, fordi kun på den måde kan han få fortalt nogle historier som alle på en eller anden måde fortæller noget andet end det fortælleren tror han fortæller. Man kan fristes til at betragte Blichers fortællerteknik som en variant af det der hedder "brug af upålidelig fortæller", men man går fejl hvis man bliver stående der. For brugen af en "upålidelig fortæller" indebærer at der er en eller anden "pålidelig fortæller" som instans, og det er der ikke hos Blicher. Tværtimod - alle Blichers fortællere er pålidelige nok, det er selve det at fortælle som er upålideligt. Tolkningsusikkerheden er et uhyre raffineret instrument når Blicher spiller på den så mesterligt som han kan. Men den er mere end det, for det hans fortællinger fortæller er at tolkningsusikkerheden er et grundlæggende vilkår i den menneskeverden som mennesker ikke kan leve i uden at tolke den. Det er et tragisk motiv. Blicher er ikke bare den første af den danske litteraturs store fortællere, han er en af de få tragiske digtere den danske litteratur overhovedet har.

Ry og eftermæle

Selv om Blicher ikke fik den status i samtiden som eftertiden - og han selv - mener han fortjente, så var han en ganske agtet digter, rost for sin oversættelse af Ossian, for sine digte og for sine noveller som også fandt ganske mange læsere. Men målestokken var samtidens, og den kunne ikke måle Blichers storhed.

Det ses tydeligst i den samtidige anmeldelse som var den grundigste af alle dem han fik, filologen J.N. Madvigs af de fire første bind af *Samlede Noveller* i *Maanedsskrift for Litteratur* XIII 1835. Det er en biedermeieranmelders biedermeierkritik af en digter som han tror er en biedermeierdigter. Det har sin rigtighed, men er bare helt forkert - deraf anmeldelsens skævhed. Madvig begynder uhyre positivt. Novellerne er rosværdige for deres nationale tone og de tiltaler sansen for det daglige liv og det hyggelige hjem. Alt dette forstærkes fordi tonen "faaer et bestemtere, mere individuelt og derved mere kraftigt Præg, i det den ikke blot i Almindelighed er dansk, men er særegen provindsiel" (s. 404). Altså ikke bare en biedermeierdigter, men oven i købet en jysk biedermeierdigter. Så tager pedanten i Madvig over og der kommer en række indvendinger mod formelle skønhedspletter - en kritik som kraftigt forstærkede Blichers antipati mod "Formskærerlauget" - men biedermeierkritikeren vender tilbage og skyder pludselig med skarpt. Blicher er for frivol, det er aldeles smagløst at han ødelægger sit portræt af den milde og fromme Morten Vinge ved at lade ham opdage sin forelskelse ved læsning af Ovids "lascive" elskovsdigte. Og Madvig sætter trumf på med følgende salut:

Men fremfor Alt burde en ubetinget Forkastelsesdom have truffet den indtil det smudsigste Detail udførte, aldeles uæsthetiske Skildring af et dobbelt Ægteskabsbrud og Horeliv, der fører Navnet "Sildig Opvaagnen", og den ligesaa hæslige, i historisk Henseende paa trivielle Overdrivelser grundede, Beretning om Livet i de spanske Inquisitorers Harem, under Navn "Leonore". Disse Stykker vanzire i høi Grad den hele Samling og Forf., der ofte tiltaler sine Læserinder, maa her aldeles have glemt dem" (s. 417).

Det egentlig oprørende ved den anmeldelse er ikke dens bornerthed, for den er ventelig. Det oprørende er at bornertheden i den grad tager overhånd over det kunstneriske skøn, at Madvig kan få sig selv til at sidestille "Sildig Opvaagnen" og "Donna Leonora" uden overhovedet at tage deres kunstneriske kvaliteter i agt, men udelukkende ser på hvad de handler om. Det er sigende for tidens åndelige klima og for Blichers stilling i det.

Men der var også langt mere forstående røster i den samtidige kritik. Det ser ikke ud til at Blicher har været opmærksom på Søren Kierkegaards korte, men præcise og meget anerkendende karakteristik i *Af en endnu Levendes Papirer* fra 1838.

Anderledes med P.L. Møller som i 40erne gav ham plads i sit tidsskrift *Gæaa*, og som i 1845 i *Dansk Pantheon* offentliggjorde en større studie over forfatterskabet der for første gang påviser det nybrud for en dansk realisme, både lyrisk og prosaisk, som her finder sted. Blicher blev meget glad for P.L. Møllers indsats, og den kom så sent i hans liv at han ikke nåede at erfare at det kunne være en blandet velsignelse at blive mødt med forståelse af en kritiker der blev et *enfant terrible* i det danske litterære miljø indtil han drog af lande.

Også M.A. Goldschmidt nåede at anerkende Blicher inden hans død. Ellers blev det sådan at anerkendelsen kom posthumt, selv om den kom hurtigt og voksede støt. Allerede i 1852 blev oversættelsen af *Præsten i Wakefield* genudgivet, men mere bemærkelsesværdigt er det at Blichers samarbejdspartner i *Nordlyset*, bogtrykker Elmenhoff i Randers kan trykke hele to oplag af *E Bindstouw* i 1853. *Samlede Noveller* blev genoptrykt i 1856-57 og påny i 1861-62. I 1864 blev *Trækfuglene* genudgivet. Dertil kommer adskillige udgaver af udvalg både af noveller og digte, og fra 1890erne bliver Blicher læsestof i både folkehøjskole og barneskole, da begynder såvel *Udvalget for Folkeoplysningens Fremme* som *Dansklærerforeningen* at besørge udgaver.

Hans indflydelse i dansk litteratur begynder også tidligt at gøre sig gældende. Allerede H.C. Andersen tager ved lære af ham, det ses i mange af historierne efter ca. 1850, tydeligst i "En Historie fra Klitterne" og "Bispen paa Børglum og hans Frænde". Også Hans Egede Schack har læst Blicher, *Phantasterne* (1857) rummer mange allusioner. Og Goldschmidt står i meget stor - og vedgået - gæld til ham. Blichers skildringer af de jyske miljøer er den direkte inspiration for de historier fra dansk-jødisk miljø han fortæller og en novelle som "Den Vægelsindede paa Graahede" (1867) er en direkte Blicher-pastiche.

I samme periode bliver Blicher den vigtigste læremester for en strømning i dansk litteratur som måske ikke har afsat de helt store mesterværker, men som får en ganske stor betydning for den senere litterære udvikling. Det er de såkaldte "skolelærerforfattere" med navne som C.A. Thyregod og Anton Nielsen, som havde stor gennemslagskraft i periodens folkelige strømninger og kom til at betyde meget efterfølgende.

En anden slags populærforfatter med en uoverskuelig stor læserskare gennem mange generationer, var den i vore dage tv-kendte Carit Etlar (pseud. f. Carl Brosbøll). Han var også en stor beundrer af Blicher hvad man tydeligt kan se hos Gøngehøvdingens tro følgesvend Ib og hans arge modstander Kulsoen.

Læg hertil endelig at Blichers sange meget hurtigt blev sunget i folkelige kredse og ved nationale lejligheder og fik deres selvfølgelige plads i Højskolesangbogen fra dens første udgaver. Alt dette betyder nemlig at Blicher i de første tiår efter sin død i så høj grad udbredes i alt hvad der er af digtning i Danmark at han så at sige opsuges i traditionen. Han har i mere end hundrede år hørt til de danske digtere som alle danskere, også dem der senere selv blev digtere, har læst fra de var børn og hans lyrik er indgået i deres første møde med poesien i skolernes morgensange.

Derfor bliver det meget hurtigt meningsløst at forsøge at spore hans indflydelse op igennem litteraturhistorien. Vi ved at han hørte til Henrik Pontoppidans og I.P. Jacobsens barndoms læsning. Han var Jeppe Aakjærs store forbillede, men også alle de andre i det folkelige gennembrud omkring år 1900, Martin Andersen Nexø, Marie Bregendahl, Johan Skjoldborg lærte af ham. Så forskellige hovedværker i vores prosalitteratur som Johs.V. Jensens *Himmerlandshistorier* (1898 ff.) og Karen Blixens fortællinger står i erkendt gæld til hans noveller, Klaus Rifbjergs *Voliere* (1962) er med kærlig hilsen til *Trækfuglene*, Ludvig Alsters hævn over dommer Mikkel Deden i Svend Åge Madsens *Tugt og utugt i mellemtiden* (1976) er klart inspireret af "Præsten i Vejlby", og Knud Sørensen har studeret Blicher indgående. Der er lavet Blicher-film, og knap var der kommet fjernsyn i Danmark før hans noveller blev brugt som forlæg for produktioner i Tv-teatret. Lige så marginaliseret Blicher var i sin samtid, lige så uomgængelig blev han i den danske litterære tradition så at sige fra sin død.

Det tog noget længere tid for den akademiske litteraturhistorie og -kritik at få ham placeret, men fra Vald. Vedel medtog ham i sine *Studier over Guldalderen i dansk Digtning* i 1890 har han haft sin selvfølgelig plads i danske litteraturhistorier. Jeppe Aakjærs *Steen Steensen Blichers Livs-Tragedie i Breve og Aktstykker I-III* 1903-04 er grundlaget for den egentlige Blicherforskning. Dels blev det billede han tegnede af både Blichers liv og digtning styrende for opfattelsen langt op i det 20. århundrede, dels ligger der et enormt indsamlings- og registreringsarbejde bag som stadig har stor betydning som kildemateriale. Stor indflydelse fik også Hans Hansens arbejder *Studier over Steen Steensen Blicher* 1898 og *Steen Steensen Blichers Barndom og Ungdom* 1902. Hans Brix forskellige indblik og læsninger, samlet i 1916 i *Blicher Studier* er tidlige sonderinger i Blichers kunst. Søren Sørensen (Vasegaard) *Nordlysperioden i Blichers Digtning* fra 1917 er vigtig for sin udskillelse af hvad der er Blicher og hvad der er Borch i dette tidsskrift. Et hovedværk er Johs. Nørvig *Steen Steensen Blicher. Hans Liv og Værker* fra 1943, der har et afbalanceret syn på biografien og åbner for mange indsigter i Blichers kunstneriske særpræg. Anders Bjerrum o.a. *Studier over Blichers E Bindstouw* 1962 er betydningsfuld for deres filologiske redegørelser for Blichers jysk. Søren Baggesen *Den blicherske novelle* 1965 rummer indgående studier i Blichers fortællekunst. Peter Brask *Om En Landsbydegns Dagbog I-II* 1983 er en både lærd og metodisk stringent redegørelse for novellens indre og ydre sammenhænge. Henrik Denman *Steen Steensen Blicher Litteraturen 1834-1982* er dækkende for sit emne. Knud Sørensen *St.St.Blicher. Digter og samfundsborger* 1984 er en kongenial biografi som giver vigtige indsigter både i Blichers digtning og i hans samfundsmæssige indsats - og så er den en fornøjelse at læse. Henrik Ljungberg *Dødens fortællere: Blichers bedste noveller* 1989 giver gode læsninger af de fire store noveller under det perspektiv som titlen angiver. A. Gjedde Jørgensen o.a. *St.St.Blicher - en bibliografi* 1993, udgivet af Blicher-Selskabet, er en omhyggelig registrant over alle Blichers skrifter, selv de mindste, udgivet fra 1800-1980.

Der findes et nærmest uoverskueligt væld af Blicher-udgaver. Studieudgaven er *Samlede Skrifter I-XXXIII*, udgivet af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab med støtte fra Carlsbergfondet 1920-34. Udgaven bygger på Jeppe Aakjærs indsamlingsarbejde og han står anført som redaktør sammen med først Henrik Ussing, dernæst Georg Christensen og til sidst Johs. Nørvig. Fra og med bd. 27 (1930) står sidstnævnte som eneredaktør. Et fyldigt udvalg af alle Blichers skrifter finder man i *Udvalgte Værker I-IV. Udgivet af Blicher-Selskabet* under hovedredaktion af Felix Nørgaard 1982 (henvisninger hertil UV med bind og sidetal). Et udvalg af *Noveller* kom i DSL's serie "Danske Klassikere" i 1991 under redaktion af Esther Kielberg og med efterskrift af Henrik Ljungberg.

I 1951 stiftedes *Blicher-Selskabet*. Det har siden gjort et stort arbejde for at udbrede kendskabet til Blicher også i udlandet, og befordret mange vigtige udgivelser.

Bibliografi

[Dansk Litteraturhistorisk Bibliografi](#)

- [Udgaver](#)
- [Behandlinger](#)

Udgaver

Samlede Skrifter I-XXXIII, København 1820-34

Udvalgte Værker I-IV, København 1982

Noveller, København 1991 og 1999 (*Danske Klassikere*)

Behandlinger

Hans Hansen *Steen Steensen Blicher Barndom og Ungdom*, København 1902

Jeppe Aakjær *Steen Steensen Blichers Livs-Tragedie i Breve og Aktstykker I-III*, København 1903-04

Hans Brix *Blicher Studier*, København 1916

Søren Sørensen (Vasegaard) *Nordlys-Perioden i Blichers Digtning*, København 1917

Johs. Nørvig *Steen Steensen Blicher. Hans Liv og Værker*, København 1943

Anders Bjerrum o.a. *Studier over Blichers E Bindstouw*, København 1962

Søren Baggesen *Den blicherske novelle*, København 1965

Steen Steensen Blicher - Forfatterportræt skrevet af Søren Baggesen

Peter Brask *Om En Landsbydegns Dagbog I-II*, København 1983

Henrik Denman *Steen Steensen Blicher Litteraturen 1834-1982*, København 1983.

Knud Sørensen *St.St. Blicher. Digter og samfundsborger*, København 1984

Henrik Ljungberg *Dødens fortællere: Blichers bedste noveller*, København 1989

A. Gjedde Jørgensen o.a. *St.St. Blicher - en bibliografi*, København 1993

Søren Baggesen

f. 1938.

Aarhus Universitets guldmedalje for afhandlingen "Den blicherske novelle" 1963.

mag.art. i alm. og sml. litteraturhistorie, AU, 1964.

Ansæt ved inst. f. alm. og sml. litt., AU, 1964-69.

Adjunkt ved Holbæk Seminarium 1969-72.

Professor i nordisk litteratur ved RUC 1972-2000.